

جامعة المصطفى صلى الله عليه وآله
مجتمع آموزش عالی امام خمینی

پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته علوم قرآن و حدیث

عنوان:

بررسی تطبیقی شیوه‌های تربیتی پیامبر اعظم صلى الله عليه وآله از منظر قرآن و سنت

استاد راهنما:

حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای صمصام الدین قوامی (دامت برکاته)

استاد مشاور:

حجت الاسلام والمسلمین آقای مجید حیدری فر (دامت برکاته)

دانش پژوه:

بشیر احمد بوتو

کد تحصیلی: ۸/۲۵

کد کامپیوتری: ۱۵۹۷۷۷

سال تحصیلی: ۸۹

تقدیر و تشکر

«من لم یسکر المخلوق لم یسکر الخالق»

حمد و سپاس خدا را که اول سپاس خاص اوست

بنده تألیف این رساله را مرهون زحمات اساتید راهنما و مشاور می دانم و لازم است که از استاد ارجمندم حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای سید صمصام الدین قوامی (دام عزه) بخاطر راهنمایی های بی دریغ و از مشاوره راهگشاه استاد ارجمندم حجة الاسلام و المسلمین جناب آقای مجید حیدری فر (دام عزه) تشکر و قدردانی می نمایم .

همچنین از تمامی مسولین محترم جامعه المصطفی که زمینه ای تألیف و تحقیق را برای طلاب فراهم نمودند، سپاس گذاری می نمایم.

تقدیم

تقدیم به پیامبر اعظم و اهل بیت که نمونہ و الگو کامل در ہر زمان ہستند. و خمینی کبیر کہ ترییت یافتہ از مکتب نبوی و خلف صالح حضرت آیت اللہ العظمیٰ خامنہ ای کہ ناو ترییت نبوی و مرہبی نمونہ در عصر حاضر و ہم چنین تقدیم بہ تمام شہیدان کہ چراغان ترییت دینی ہستند و ترییت یافتہ از مکتب حسینی کہ شرف و عزت اسلام ہستند

چکیده:

شیوه، سیره، سنت، تربیت از واژه‌های کلیدی این پژوهش است که معانی متعددی و متفاوتی برای آنها ذکر شده است.

بدون شک اگر انسان بر اساس تربیت دینی تربیت شود زندگی شیرین و با آرامش همراه خواهد داشت. سیره پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الگوی کامل برای انسان است و جامعه‌ای که در سایه پیروی از الگو هم چون پیامبر اکرم رشد و تربیت یابد جامعه ایده آل خواهد بود

پیامبر اکرم در تربیت انسان‌ها به ابعاد آن توجه می‌کرد و افراد را برای پرورش همه جنبه آن سفارش می‌کردند آن حضرت در تربیت جامعه از شیوه‌های و حیانی استفاده می‌کرد.

در امر تربیت شیوه‌های مثبت و منفی وجود دارد و قرآن به هر دو قسم آن اشاره می‌کنند، شیوه‌های تربیتی پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از نظر قرآن و سنت محدود به زمان خاص نیست بلکه قابل گسترش به هر زمان است پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دارای شیوه‌های تربیتی عملی اعم از شیوه‌های شناختی، عاطفی، و مهارتی است. در بعد شناختی از شیوه‌های تفکر، تقویت باورهای دینی، تذکر، داستان، تمثیل و تشبیه و در بعد عاطفی از شیوه‌های توبه، محبت، احترام، موعظه، بشارت و انذار، تشویق و تنبیه و هم چنان در بعد مهارتی از شیوه‌های مانند، الگو دهی، خود مدیریتی، بازی، رفق و مدارا، عمل صالح، استفاده می‌کردند.

قرآن پیامبر اکرم را الگوی کامل در هر زمان برای انسان معرفی کرده است و رفتار پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نسبت جامعه ستوده است و او را بعنوان مربی نمونه و دل سوز نسبت به جامعه بشری معرفی کرده است.

از دید قرآن و سنت تربیت انسان بر مبنای قرآن و سنت بهترین تربیت است و در تشکیل جامعه نمونه مانند جامعه نبوی و مدینه فاضله موثر است.

فهرست مطالب:

طرح تحقیق

- ۱- طرح تحقیق:..... ۱
- ۱- بیان مساله و سوال‌های اصلی و فرعی تحقیق:..... ۱
- ۳- اهمیت و ضرورت تحقیق:..... ۲
- ۴- فرضیه‌ها:..... ۳
- ۵- اهداف تحقیق:..... ۴
- ۶- پیشینه تحقیق..... ۴
- ۷- ساختار پژوهش:..... ۵

فصل اول: کلیات

- ۸- جایگاه و اهمیت تربیت الگویی:..... ۸
- ۱۰- نیاز به نمونه و الگو:..... ۱۰
- ۱۲- معانی شیوه در لغت:..... ۱۲

فهرست مطالب

۱۴	۲. معنی سیره:
۱۶	۳. معنای سبک
۱۶	سبک در اصطلاح:
۱۷	رابطه سبک و سیره:
۱۷	سبک‌های مختلف در رفتار
۱۹	۴. تربیت:
۱۹	الف- معنی تربیت:
۲۰	تربیت در لغت:
۲۱	ب- تربیت در اصطلاح:
۲۱	۱. معنای تربیت در قرآن کریم
۲۳	۲. تربیت در سنت
۲۴	۳. تربیت در اصطلاح دانشمندان مسلمان
۲۷	۴. تربیت در اصطلاح دانشمندان غیر مسلمان:
۲۹	نقش و اهمیت تربیت:
۲۹	قرآن:
۳۱	۲- سنت:
۳۲	۳- اهمیت تربیت نزد دانشمندان مسلمان:

فهرست مطالب

ج- عوامل تربیت:	۳۲
عوامل فردی تربیت از نظر قرآن و سنت	۳۳
الف- وراثت	۳۳
۱- معنای وراثت:	۳۳
۲- وراثت در لغت:	۳۳
۳- وراثت در اصطلاح:	۳۳
۴- اقسام وراثت	۳۴
۵. وراثت از نگاه اسلام:	۳۵
الف- قرآن:	۳۵
ب- سنت:	۳۵
ج- وراثت از نگاه دانشمندان اسلام:	۳۸
ب- اراده:	۳۹
۱- معنای اراده در لغت:	۳۹
۲- اصطلاح:	۳۹
۳- اراده در قرآن و سنت:	۴۰
نتیجه گیری:	۴۱
ج. عبادت:	۴۱

فهرست مطالب

۵۹	۲- جایگاه خانواده در تربیت از دید قرآن و حدیث:
۵۹	الف- قرآن:
۶۰	ب- سنت:
۶۲	ج- جایگاه خانواده در دیدگاه دانشمندان تربیت:
۶۴	۳- ویژگی‌های خانواده نمونه:
۶۴	الف- مهر و محبت:
۶۴	ب- هم‌یاری و همکاری:
۶۵	ج- امنیت و آرامش:
۶۶	د- پرهیز از ناپسندی‌ها:
۶۶	هـ - عدالت و انصاف:
۶۷	و- قدرشناسی و تشویق:
۶۷	ز- پرهیز از تنبیه بی‌جا و از حد زیاد:
۶۸	- محیط مدرسه:
۶۸	۱- معنای مدرسه:
۶۹	۲- ویژگی‌های محیط مدرسه:
۷۰	۳- تاثیرات تربیتی مدرسه:
۷۰	الف- معلمان:

فهرست مطالب

ب- مدیران:	۷۲
ج- هم سالان و هم درسان:	۷۲
- محیط اجتماعی:	۷۳
۱- تعریف محیط:	۷۳
۲- اهمیت محیط اجتماعی از نظر قرآن و سنت:	۷۳
۳- نقش تربیتی محیط اجتماعی:	۷۵
۴- انواع محیط:	۷۵
۵- عناصر اصلی محیط:	۷۵
الف- دوستان:	۷۶
ب- همسایگان:	۷۸
ج- هم بازی ها:	۷۹
خلاصه و نتیجه گیری:	۷۹

فصل دوم: ابعاد تربیت

مقدمه:	۸۳
الف تربیت بدنی:	۸۳
۱- معنی تربیت بدنی:	۸۴
۲. اهمیت تربیت بدنی در قرآن و سنت:	۸۴

فهرست مطالب

۳. محورهای تربیت بدنی از دید قرآن و سنت:	۸۵
الف- رعایت نظافت و بهداشت:	۸۵
ب- تغذیه سالم و کافی:	۸۷
ج- ورزش و تفریحات سالم:	۸۹
۴. اهداف تربیت بدنی در قرآن و سنت:	۹۰
۱. قدرت انجام عبادت و پرستش خدا:	۹۱
۲. قدرت خدمت به خلق و افراد جامعه:	۹۲
۳. نشاط و طراوت و سرزندگی:	۹۳
۴. تحصیل روحیه همکاری و نظم و انضباط در زندگی:	۹۴
۵. قدرت گرفتن حق و مقاومت در مقابل تجاوزها و زورگویی ها:	۹۴
۶. تحصیل و حفظ عافیت و سلامت جسم:	۹۵
۷. کسب کرامت‌های اخلاقی:	۹۶
خلاصه:	۹۷
ب- تربیت عقلی:	۹۷
۱. معنی تربیت عقلی:	۹۸
۲. اهمیت تفکر و تعقل:	۹۸
الف. اهمیت تفکر در قرآن:	۹۹

فهرست مطالب

.....

-
-
- ب. اهمیت تفکر در سنت: ۱۰۰
- ج- پرورش عقل در قرآن و سنت: ۱۰۱
۳. عوامل رشد عقلی در قرآن و سنت: ۱۰۲
- ۱- ایمان و تقوی: ۱۰۲
۲. علم: ۱۰۳
۳. تفکر: ۱۰۵
۴. موانع رشد عقلی در قرآن و سنت: ۱۰۷
- ۱- هوای نفس: ۱۰۸
- ۲- تقلید و تبعیت کورکورانه: ۱۰۹
- ۳- پیروی کردن از اکثریت: ۱۰۹
- ۴- تکیه بر ظن و گمان: ۱۱۰
- ۵- پیروی از آداب و رسوم و خرافات اجتماعی: ۱۱۱
۵. اهداف تربیت عقلی در قرآن و سنت: ۱۱۳
- ۱- رسیدن به علم و یقین: ۱۱۳
- ۲- رسیدن به استقلال فکری: ۱۱۳
- ۳- گزینش نیکوترین پس از تحقیق و بررسی: ۱۱۴
- ۴- تحصیل و تربیت مایه حیات و زندگی روح: ۱۱۵

فهرست مطالب

۱۱۵	۵- کسب توانائی در مقام عمل:
۱۱۶	۶- تحصیل رضایت حق و بصیرت در دین:
۱۱۶	۷- تحصیل علم و اندیشه جدید:
۱۱۷	۶. منابع تفکر از دید قرآن و حدیث:
۱۱۷	۱- خلقت و آفرینش:
۱۱۸	۲- تفکر و اندیشه در تاریخ گذشتگان و یا اقوام گذشته:
۱۱۹	۳- اندیشه در آفرینش خویش:
۱۲۰	خلاصه و نتیجه گیری:
۱۲۰	ج. تربیت اخلاقی:
۱۲۱	۱- معنی تربیت اخلاقی قلمرو آن:
۱۲۱	۲- اهمیت تربیت اخلاقی در قرآن و سنت:
۱۲۳	۳. اصول تربیت اخلاقی در سیره پیامبر ﷺ:
۱۲۹	۴. اهداف تربیت اخلاقی در قرآن و سنت:
۱۲۹	۱- تقرب به حق و تغلق به اخلاق الهی:
۱۳۰	۲- درک و فهم درست:
۱۳۱	۳- تعدیل و تنزل غرایز و امیال:
۱۳۲	خلاصه و نتیجه گیری:

فهرست مطالب

.....

- د- تربیت اجتماعی: ۱۳۲
۱. معنی تربیت اجتماعی: ۱۳۳
۲. ضرورت تربیت اجتماعی: ۱۳۳
۳. تربیت اجتماعی از دید قرآن و سنت: ۱۳۴
- ۴- روابط اجتماعی از دید قرآن و سنت: ۱۳۴
۵. محور روابط از دید قرآن و سنت: ۱۳۵
- ۱- روابط انسانی: ۱۳۶
- الف. انسان دوستی: ۱۳۶
- ب. عدل عمومی: ۱۳۷
- ج. حقوق ویژه انسان: ۱۳۸
- د. حسن معاشرت: ۱۳۹
- ۲- روابط ایمانی: ۱۳۹
- الف. ولایت و محبت: ۱۴۰
- ب. اخوت و برادری: ۱۴۰
- ج. مسئولیت اجتماعی: ۱۴۰
۵. اهداف تربیت اجتماعی از دید قرآن و سنت: ۱۴۱
- ۱- ایجاد همبستگی: ۱۴۱

فهرست مطالب

.....

۲- پرورش روحیه حساس: ۱۴۲

۳- اهداف کلی: ۱۴۲

خلاصه و نتیجه گیری: ۱۴۳

فصل سوم: سیره تربیتی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله

الف. سیره خانوادگی: ۱۴۷

۱. نسب رسول خدا صلی الله علیه و آله: ۱۴۷

۲. ایمان نسب رسول خدا صلی الله علیه و آله: ۱۴۸

۳. معاشرت با خانواده: ۱۵۲

۴. مسائل خانوادگی و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: ۱۵۵

ب. سیره معنوی و فردی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: ۱۵۶

۱- عبادت و بندگی خداوند: ۱۵۶

۲- نماز و تهجد پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: ۱۵۷

۳- اطاعت محض از خداوند: ۱۶۰

۴- ویژگی های معنوی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: ۱۶۲

الف. تربیت از طرف پروردگار: ۱۶۲

ب. ارتباط با عالم غیب: ۱۶۳

ج. تعلیمی ربوبی و فضلی عظیم: ۱۶۴

فهرست مطالب

۱۶۴	د. درود خاص و بیکران:
۱۶۴	هـ شایستگی های فرازند:.....
۱۶۵	ی. بر بلندای مکارم اخلاق:
۱۶۷	۵. اوصاف آن حضرت در قرآن:
۱۶۷	۶. توکل:
۱۷۱	۷. صبر و استقامت در سیره ی نبوی:
۱۷۵	۸. حفظ حدود الهی در سیره فردی پیامبر اکرم ﷺ:
۱۷۸	۱- نمونه ای از اجرای حدود الهی:
۱۷۹	۲- نفی تبعیض در اجرای حدود الهی:
۱۸۰	۹. ساده زیستی پیامبر اکرم ﷺ:
۱۸۲	نمونه هایی از ساده زیستی پیامبر اکرم ﷺ:
۱۸۵	۱۰. رعایت بهداشت در سیره پیامبر اکرم ﷺ:
۱۸۶	نمونه هایی از سیره پیامبر اکرم در بعد بهداشتی:
۱۸۶	۱- بهداشت بدن:
۱۸۷	۲- آینه و شانه:
۱۸۸	۳- خوشبویی:
۱۸۹	۴- مسواک:

فهرست مطالب

۱۹۰لباس: ۵-
۱۹۱نظم و انضباط در سیره نبوی: ۱۱
۱۹۲نمونه هایی از نظم و انضباط در سیره پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ</small> : ۱۹۲
۱۹۲۱. تقسیم کار: ۱۹۲
۱۹۳۲. صف آرایبی نظامی: ۱۹۳
۱۹۳۳. ایجاد نظم در صفوف جماعت: ۱۹۳
۱۹۴۱۲. رسول خدا و نرمش و قاطعیت: ۱۹۴
۱۹۷ج. سیره اجتماعی پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ</small> : ۱۹۷
۱۹۸۱. اصلاح میان مردم: ۱۹۸
۱۹۹الف. پیامبر اکرم و اصلاح میان مردم: ۱۹۹
۲۰۲۲. تکریم و احترام به دیگران: ۲۰۲
۲۰۴الف. احترام به کودکان در سیره نبوی: ۲۰۴
۲۰۸ب. احترام به مقام زن در سیره نبوی: ۲۰۸
۲۱۰۳. تعاون و همکاری؛ در سیره اجتماعی پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ</small> : ۲۱۰
۲۱۲۱- فوائد تعاون و همکاری: ۲۱۲
۲۱۲الف. پیشرفت امور: ۲۱۲
۲۱۳ب. جلوگیری از اختلافات: ۲۱۳

فهرست مطالب

- ۲۱۴ ج. رفع مشکلات مردم با تعاون و همکاری
- ۲۱۵ ۴. سیره نبوی و مقابله با رسومات جاهلی:
- ۲۱۶ ۱- مبارزه با بت پرستی:
- ۲۱۷ ۲- مبارزه قومیت گرایی و قبیله پرستی:
- ۲۲۰ ۳- مبارزه با بدعت ها:
- ۲۲۲ خلاصه و نتیجه گیری:

فصل چهارم:

شیوه‌های تربیتی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از منظر قرآن و سنت

- ۲۲۵ مقدمه:
- ۲۲۶ ۱. شیوه‌های عام تربیتی در جهان معاصر:
- ۲۲۶ ۱- شیوه آموزشی علمی:
- ۲۲۸ ۲- شیوه تلقین:
- ۲۳۰ ۳- شیوه بازی:
- ۲۳۱ الف- بازی و اهمیت آن در تربیت:
- ۲۳۳ ب. بازی و تربیت اجتماعی:
- ۲۳۴ ۴- شیوه قصه گوئی:

فهرست مطالب

بخش دوم:	۲۳۵
شیوه‌های خاص تربیتی پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small> از دید قران و سنت	۲۳۵
شیوه‌های شناختی	۲۳۶
۱- شیوه بکار گیری تفکر و اندیشه:	۲۳۶
۲- تقویت باورهای دینی:	۲۳۸
الف- خداشناسی:	۲۳۹
ب- پیامبر شناسی:	۲۴۲
ج- امامت و امام شناسی:	۲۴۴
د- معاد شناسی:	۲۴۶
۳. شیوه تذکر در تربیت:	۲۴۸
الف- نقش تذکر در تربیت:	۲۴۹
ب- شیوه تذکر در قرآن:	۲۵۰
ج- تذکر در سیره پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small> :	۲۵۱
۱- برخورد ملایم و برخورد شدید و تند:	۲۵۱
۲- برخورد نرم:	۲۵۱
۳- برخورد شدید و تند:	۲۵۲
۴- رفتار عملی	۲۵۳

فهرست مطالب

۲۵۴ ۴. داستان سرایی و تربیت:
۲۵۵ الف. قرآن:
۲۵۶ ب- داستان در سیره پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small> :
۲۵۷ ج- شرایط و فواید داستان:
۲۵۷ ۵. شیوه تمثیل و تشبیه:
۲۶۱ شیوه‌های عاطفی:
۲۶۱ ۱. شیوه توبه:
۲۶۱ الف. معنی توبه:
۲۶۲ ب- توبه و نقش آن در تربیت از دید قران و سنت:
۲۶۶ ۲. شیوه محبت ورزی:
۲۶۶ الف- نقش محبت در تربیت:
۲۶۸ ب- شیوه محبت در قران:
۲۶۹ ج- شیوه محبت در سیره پیامبر <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small> :
۲۶۹ د- چگونگی ابراز محبت:
۲۷۰ ۱- بیان محبت
۲۷۰ ۲- هدیه دادن و اعطای آن به دیگران:
۲۷۱ ۳- بوسیدن کودک: